

Іванійчук Таїсія Юрїївна

Національний університет «Одеська юридична академія»,

Наукова бібліотека,

в.о. директора

ПОЛІТИКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕК ЗВО

В умовах розвитку економіки знань, в якій головним ресурсом людства стають наукові знання й здобутки творчої діяльності, проблеми правового забезпечення інтелектуальної власності стосуються всіх сфер життя суспільства, зокрема й освітньої сфери.

Модель «потрійної спіралі» (Triple Helix Model) [1] Генрі Іцковіца передбачає, що в сучасному суспільстві ядром інноваційної діяльності виступає університет, який співпрацює з виробництвом, виконуючи деякі функції його відділів із досліджень і розвитку (R&D), і концентрує державні зусилля, пов'язані з розвитком інновацій.

В останні роки у світовій економіці спостерігаються різке збільшення кількості сформованих альянсів у процесі проведення досліджень і розробок, наукових колаборацій. Пріоритетом розвитку, як правило, стає комерціалізація науково-технічних розробок вчених на базі малих інноваційних підприємств, що створюються спеціально для цих цілей, що своєю чергою, вимагає вирішення питань про баланс між комерційним інтересом і академічною свободою [2], а також захист права на об'єкти інтелектуальної власності, створені у процесі наукових досліджень.

Означена проблематика знайшла своє висвітлення у роботах, як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, серед яких : В. Богатов, Ю. Бошицький, О. Ісаєнко, Н. Корогода, С. Мосов, Ю. Семенець, О. Орлюк, О. Харитоновна, В. Чеботарьов, Г. Ульянова, de Beer J., Lakhan E. Shaheen, Meenakshi K. Khurana, Ogiya T., Oguamanam C., Rens A, Uchida Haru-Hisa та ін.

Актуальним на сьогодні є питання розбудови дієвої політики інтелектуальної власності у закладах вищої освіти, зокрема і у бібліотеках ЗВО України, з урахуванням міжнародної та європейської практики.

Слід зазначити, що у технологічно розвинених країнах навчальні заклади вищої школи поряд з властивими для них освітньою та науково-дослідною місіями все активніше виступають у ролі повноправних суб'єктів ринкових відносин та інтегруються в інноваційні процеси [3].

Наразі модернізація норм авторського права «у світлі цифрової революції, нової поведінки споживачів і культурного розмаїття Європи» є явним пріоритетом для Європейської Комісії та одним з основних стовпів стратегії єдиного ринку. Вона націлена на те, щоб використовувати весь потенціал цифрових технологій і гарантувати, що авторське право залишається драйвером для творчості та інвестицій [4].

Заклади вищої освіти сучасної України лише стають на шлях розробки дієвих механізмів охорони і захисту об'єктів інтелектуальної власності, створених їх науково-педагогічними працівниками, а також комерціалізації результатів їх інтелектуальної діяльності в умовах запровадження політик open science, open education, open access, open data.

Україна після підписання Договору про асоціацію з Європейським Союзом [5] у відповідності до Розділ IV Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею Глава 9 «Інтелектуальна власність» взяла на себе зобов'язання стосовно оновлення національного законодавства у сфері авторських та інших прав.

20 грудня 2017 р. Кабінет Міністрів України підтримав законопроект «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» [6], який розробило Мінекономрозвитку.

У січні 2018 року за ініціативи Мінекономрозвитку Уряд схвалив два законопроекти щодо покращення сфери захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Обидва документи розроблені відповідно до концепції

реформи захисту прав інтелектуальної власності в Україні [7, 8]. Схвалення зазначених законопроектів завершує виконання Урядом України вимог Угоди про асоціацію з ЄС щодо вдосконалення системи охорони прав інтелектуальної власності в Україні та матиме позитивний вплив на реалізацію інноваційного та інвестиційного потенціалу та загалом економіку України.

Важливим кроком до модернізації правового регулювання у сфері інтелектуальної власності є розробка дієвої політики щодо права власності, охорони і комерційного використання інтелектуальної власності, яка створювалася дослідниками під час виконання своїх службових обов'язків або здійснення діяльності в академічному середовищі. Така політика повинна визначати керівні принципи та правове підґрунтя для охорони та захисту інтелектуальної власності, обігу об'єктів інтелектуальної власності, забезпечуючи чіткий алгоритм підходів та процесів прийняття рішень.

У сфері вищої освіти політика у сфері інтелектуальної власності (ІВ) може бути представлена багаторівневою системою, яка включає державний та локальний (університет, структурні підрозділи) рівні і враховує урізноманітнення та ускладнення форм та видів створення, використання та акумуляції об'єктів ІВ; розширення кола суб'єктів ІВ їх колаборацій, а також трансформаційних перетворень у самому освітньому середовищі загалом.

Слід звернути увагу, що Всесвітньою організацією інтелектуальної власності серед політик, що реалізуються окремо виділено Політику у галузі ІВ для університетів і науково-дослідних інститутів [9]. На сьогодні локальні документи, які регулюють відносини з питань створення та використання результатів інтелектуальної діяльності, існують у багатьох зарубіжних університетах. На сайті BOIV забезпечено доступ до Бази даних з політики в галузі ІВ де можна здійснити пошук політичних стратегій, навчальних посібників і типових угод в галузі ІВ, що належать університетам і науково-дослідним інститутам різних країн. Однак, Україна у цій базі відсутня. Разом з тим, позитивним моментом слід визнати той факт, що Типова модель BOIV

з політики сфері інтелектуальної власності в університетах та науково-дослідних установах вже перекладена українською мовою.

На сьогодні важливого значення для ефективного розвитку ЗВО набуває забезпечення відповідних умов управління системою ІВ, мотивації розвитку власного наукового і творчого потенціалу. Україна наразі лише починає запровадження практики створення таких документів, що в подальшому дозволить академічним установам виробити механізми управління результатами інтелектуальної діяльності та закласти основу для економіки, заснованої на знаннях. Позитивним кроком стало проведення міжнародних семінарів, організованих ВОІВ та Київським університетом права НАН України (2016, 2017), із запровадження політики у сфері інтелектуальної власності в університетах та науково-дослідних установах в яких приймали участь і представники Одеської правової школи.

Слід наголосити, що до сьогодні не розроблено комплексного механізму правового регулювання відносин щодо охорони та захисту об'єктів інтелектуальної власності у галузі бібліотечної справи України з урахуванням потужних темпів розвитку електронних бібліотек, розширення переліку суб'єктів цих правовідносин, та збільшення практик наукових колаборацій тощо.

Наразі у науковій бібліотеці НУ «ОЮА» у співпраці із кафедрою інтелектуальної власності та корпоративного права триває робота над розробкою Політики інтелектуальної власності та обігу цифрового контенту в НБ НУ «ОЮА», яка визначить основні принципи та правові засади реалізації відносин у сфері обігу об'єктів авторського права, що акумулюються бібліотекою та буде спрямована на забезпечення балансу суспільного інтересу у загальнодоступності бібліотечних послуг та приватного інтересу авторів та правоволодільців на отримання дивідендів від інтелектуальних прав, якими вони володіють.

Список використаних джерел:

1. Ranga M. Triple Helix Systems: An Analytical Framework for Innovation Policy and Practice in the Knowledge Society / Marina Ranga, Henry Etzkowitz // Industry and Education. - Volume: 27 issue: 4, page(s): 237-262 Article first published online: August 1, 2013; Issue published: August 1, 2013 <https://doi.org/10.5367/ihe.2013.0165>. – Режим доступу : <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.5367/ihe.2013.0165?journalCode=ihea>
2. Stuart J. The Academic-Industrial Complex: A Warning to Universities [Електронний ресурс]/ James Stuart // 75 U. Colo. L. Rev. 1011 (2004). – Режим доступу : <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/ucollr75&div=29&id=&page=>
3. Ісаєнко О. Захист результатів інтелектуальної діяльності науково-педагогічних працівників: правовий аспект Theory and methods of educational management No 12, 2013 URL : http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_12/5.pdf
4. Towards a modern, more European copyright framework: Commission takes first steps and sets out its vision to make it happen URL : <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/towards-modern-more-european-copyright-framework-commission-takes-first-steps-and-sets-out-its>
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення 14.04.2018)
6. Проект Закону про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав № 7466 від 28.12.2017 URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63283 (дата звернення 14.04.2018)
7. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав № 7539 від 01.02.2018 URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63399 (дата звернення 14.04.2018)
8. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони винаходів та корисних моделей № 7538 від 01.02.2018 URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63398 (дата звернення 14.04.2018)
9. Высшие учебные заведения и интеллектуальная собственность URL : http://www.wipo.int/policy/ru/university_ip_policies/